

فطرت، چگونه با کمال زیستن است

میزگردی درباره‌ی شکوفایی فطرت و سرشت الهی به مثابه رویکرد برنامه‌های پیش دبستانی

گزارش: اصغر ندیری
عکس: اعظم لاریجانی

اشاره

فطرت یا سرشت، ویژگی خاص انسان است و به معنی گونه‌ای خاص از آفرینش است که خداوند متعال صرفاً به انسان داده است.

در ارتباط با روشن شدن مفاهیم فطرت و شکوفایی سرشت خدایی کودکان، به‌ویژه در مورد فعالیت و کارهای مربوط به دوره‌ی پیش دبستان، میزگردی با حضور حجت‌الاسلام و المسلمین دکتر بهرام محمدیان، رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، حجت‌الاسلام صدوقی، کارشناس تعلیم و تربیت، دکتر فرخنده مفیدی، استاد دانشگاه و سردبیر مجله‌ی رشد آموزش پیش دبستانی، دکتر فاطمه رضایی، معاون دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی و مرتضی طاهری کارشناس مسئول پیش دبستانی همین دفتر، برگزار شد. خلاصه‌ای از نظرات ارائه شده در میزگرد را، برای آگاهی شما خوانندگان محترم مجله، در پی می‌آوریم.

پرداختن به سرمایه‌های خودی

دکتر محمدیان، با اشاره به متون کهن و نمونه‌هایی از «روضه‌الاطفال» یا به عبارتی مهدهای کودک و یا آمادگی‌های امروزی می‌گوید: «اگرچه در واقع بحث پیش دبستان، در تعلیم و تربیت ما سابقه‌ای طولانی دارد، اما پس از انقلاب اسلامی بیش‌تر به آن پرداخته‌ایم. ما گاهی با پرداختن به سرمایه‌های خود، از مراجعه به دیگران مستغنی می‌شویم. این مفاهیم در بخشی از ادبیات کهن ما هم‌چون مثنوی معنوی یا گلستان و بوستان سعدی آمده است.»

رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، در مورد شکوفایی فطرت می‌گوید، هر نوع تربیت که به کمال برسد، فطرت است. وی می‌افزاید: «وقتی

از شکوفایی فطری سخن می‌گوییم، منظور پرورش آدمی است که همه‌ی استعدادها از او بروز کنند و متوازن و متواضع شکوفا شود.

البته در مفهوم تربیت دینی نوعی کژتابی اتفاق افتاده است. وقتی صحبت از تربیت دینی می‌شود، گمان می‌رود منظور متدین بار آوردن افراد است و باید آموزش شعار و مناسک، به دور از در نظر گرفتن سایر اصول، مدنظر باشد. یا می‌گویند، آموزش و پرورش چنین باشد که کودک در مراسم دینی شرکت کند و اگر کسی چنین شده، دارای تربیت دینی است. باید این اشتباه رایج را اصلاح کرد.

تربیت دینی، چتر گسترده‌ای است که به همه‌ی بخش‌ها نظارت دارد. فطرت

نیز کمال را می‌طلبد. فطرت و گرایش‌های آن، به کمال مطلق برمی‌گردند. وقتی می‌گوییم تربیت دینی، راه درست اتفاق افتادن آن، شکوفایی فطرت الهی است. باید از مفهوم تربیت دینی مراقبت کنیم. می‌خواهیم فردی برای زندگی درست کنیم که متعادل و متوازن باشد. انبیا نیز برای این آمدند تا هر چیز را سر جای خود قرار دهند. الشمس و القمر بحسبان هم که می‌گوید، همه برای این است که تعادل و توازن ایجاد شود.

اجتماعی زندگی کردن هم فطری انسان است، نه طبیعی او. زندگی معنادار، فطری زندگی کردن است.

لذا مربیان هم باید این مفاهیم را جا بیندازند. **ارسطو** می‌گفت: منطق برای این است که خطا نگوئیم و خطای دیگران در ما کارساز نباشد. مغالطه نکنیم و مغالطه‌های دیگران در ما اثر نکند.

سخنی از عزیززی خاطر هم هست که می‌گفت: «کودک باید تخلف را بشناسد، اما تخلف نکند.»

پس اگر کودک توسط مربی معتدل بار آید، یعنی در عین حال که بازی می‌کند، دعا هم یاد بگیرد و نماز هم بداند، این با ارزش است.

تربیت دینی می‌گوید، چگونه زندگی کنید و چگونه دوباره زندگی کنید. و البته مردن برای مؤمن وجود ندارد. آن دوباره زندگی کردن است. تربیت دینی حیات بخشیدن است. لذا نامش را می‌گذاریم حیات شایسته.

البته باید به اراده‌ی مربی و میل متری توجه کرد و در برنامه به آن جایی داد. نمی‌شود انتظار داشت مهدها و پیش‌دبستان‌ها همه‌ی برنامه را اجرا کنند.

یکی از کارهای ما جنبه‌ی ارشادی آن است و باید به افرادی که به ما مراجعه می‌کنند، خدمات مناسب و صحیح بدهیم. نسبت به خانواده‌ها و آموزش آن‌ها هم مسئولیم. حتی نظرم این است که اگر بشود، میزهای آخر کلاس‌ها یا گوشه‌ای از اتاق‌های واحد پیش‌دبستان را به پدر و مادرها اختصاص دهیم.

به هر حال، اگر بتوانیم تربیت دینی را طوری تدوین کنیم که از کژتابی‌های ذهنی و زبانی جلوگیری شود، به شکوفایی فطرت کمک کرده‌ایم.»

آموزش و پرورش پیش‌دبستان، مبتنی بر شکوفایی فطرت الهی است

راهنمای برنامه‌ی آموزش و پرورش پیش‌دبستان از سال ۱۳۷۷، مورد مطالعه قرار گرفته است و از سال ۱۳۸۴، پیش‌نویس آن در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی به‌طور جدی بررسی شده است.

حجت‌الاسلام صدوقی می‌گوید: «با توجه به این بررسی مجدد متوجه شدیم، رویکرد مطرح شده در این برنامه، فعالیت‌محور است و از طرف دیگر با ارزش‌های اسلامی اندکی بیگانه است. از آن‌جا که بحث فطرت، هویتی است که تمام وجود انسان را در بر می‌گیرد، تصمیم گرفته شد فعالیت‌های پیش‌دبستانی را بر مبنای شکوفایی فطرت الهی پایه‌ریزی کنیم. اگر این شکوفایی نیز بخواهد قالب عینی بیابد، باید در قالب فعالیت‌ها، عینیت پیدا کند.»

صدوقی می‌افزاید: «با مذاقه در یکایک مفاد برنامه، علاوه بر هویت دینی و ملی و تربیت بدنی و مهارت‌های ذهنی، توجه به محیط‌زیست و اخلاق، نگاه به قرآن با هدف «انس با قرآن کریم» و در قالب مفاهیم و قصه‌های قرآن نیز در اولویت‌های برنامه قرار گرفت؛ چون روح حاکم بر این برنامه عاطفی است.»

صدوقی، جاری ساختن مناسب و عملی برنامه، ضرورت ارتباط داشتن با مربیان و مراکز آموزش پیش‌دبستانی و آموزش غیرمستقیم توسط مجلات رشد را مهم دانست و در ادامه گفت: «همکاری با خانواده‌ها در این برنامه لحاظ شده است. بچه‌ها پس از تولد، تحت تأثیر وراثت یا عوامل بیرونی قرار دارند و لازم است در تعامل با افراد و مواردی که ذکر شد، عملیات ارتقا صورت یابد.»

ظرافت در ابعاد انسانی کودک

امید است با پیش‌رفت زمان، نگاه کودک‌محور، اهمیتی بیش‌تر یابد؛ زیرا در

فرهنگ اسلامی هم این نگاه وجود دارد.

دکتر فرخنده مفیدی، سردبیر مجله‌ی رشد آموزش پیش‌دبستانی با تأکید به این موضوع می‌افزاید: «سعی است آموزش پیش از دبستان از حالت کم‌رنگ گذشته خارج شود. در رفتار ائمه‌ی اطهار، این نگرش خاص به کودک حتی با بازی یا ارتباط بازی‌گونه، وجود داشته است.

در فرایند برنامه‌ریزی، خوب است که ابعاد فطرت انسانی کودک با ظرافت دیده شود و حالت نگاه ابزاری از آن حذف شود. در آموزش و پرورش مورد نظر ما، فراهم کردن زمینه‌ها برای رشد استعدادها و شکوفایی فطرت انسانی و در واقع الهی کودک مطرح است.»

این استاد دانشگاه، از قوه به فعل درآوردن قابلیت‌های کودکان را موضوع اساسی می‌داند و می‌گوید: «در برنامه‌ی راهنمای آموزش و پرورش پیش‌دبستان، باید از منظر دینی به پیشینه‌ی کودک و این‌که از کجا آمده و به کجا می‌رود، توجه شود. در این راه ضرورت دارد، کودک را طوری پرورش داد که محبت، ایمنی و عشق به نظام هستی و خداوند، در همه‌ی افعال او نمود داشته باشد.»

سردبیر مجله‌ی رشد آموزش پیش‌دبستانی، به لزوم هدایت فکرها و ایده‌های مدیریتی در این حوزه اشاره می‌کند و بر ضرورت همکاری استان‌ها

به پیشنهاد و درخواست شورای برنامه‌ریزی مجله‌ی رشد آموزش پیش‌دبستان، به‌منظور تبیین رویکرد آموزش و پرورش پیش‌دبستانی یعنی شکوفایی فطرت و در ادامه‌ی مباحث پیشین و رویکرد قبلی، یعنی بازی‌محوری و کودک‌محوری، میزگردی با حضور کارشناسان و مسئولان سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی و گروه پیش‌دبستان تشکیل شد تا سایر برنامه‌ریزان و مربیان و افراد ذی‌نفع، از نتایج آن مطلع شوند. طبیعی است، اهم مباحث تفصیلی به تدریج در مجله‌ی رشد آموزش پیش‌دبستانی منعکس می‌شود تا همگان از نحوه‌ی فعالیت‌ها و مفاد راهنمای برنامه‌ی آموزش و پرورش پیش‌دبستان و موارد مطرح شده با خبر شوند.

و تمرکززدایی در این برنامه تأکید دارد و می‌افزاید: «ما مدیران خوبی داریم و ایده‌آل است شاهد آن نباشیم که از مرکز برای آن‌ها برنامه و محتوا برسد. احساس نکنند آن‌چه خود انجام می‌دهند، احتمال تأیید نشدن دارد. در این راه باید حالت بومی و ویژگی‌های خاص مناطق در نظر گرفته شود.

اصل تعامل را نیز از دیده دور نکنیم. نگاه تطبیقی می‌گوید، هیچ مرکز پیش‌دبستانی نمی‌تواند خود را از خانواده جدا ببیند، چون معلم مستقیم بچه‌ها، پدر و مادرها هستند. در ژاپن، مراکز پیش‌دبستانی بی‌حضور خانواده‌ها فعالیت مؤثر ندارند.

حال سؤال اساسی این است که در راه تحقق هدف‌های خود، چه قدر مخاطب را آماده کرده‌ایم؟ گاه می‌بینیم، مراکز پیش‌دبستانی و کودکان، از بافت اجتماعی جدا هستند. فراهم کردن زمینه‌ها برای شکوفا کردن فطرت، ابزار خاص می‌طلبد.

رویکرد و بحث شادی و نشاط کودک نیز از محورهای اساسی کار با کودک است. کودکان موجوداتی ظریف هستند و هرگونه نگاه ابزاری و سخت می‌تواند ما را از تعادل خارج کند.

برای کار با کودکان در استان‌های کشور، با مدنظر قرار دادن ضرورت‌های بومی و فرهنگی و هویت آن‌ها، نوعی نیازسنجی دیگر در راهنمای برنامه‌ی درسی داشته باشیم.»